

ROOTSI SUURRIIGI KUJUNEMINE JA AEG (1521–1721)

EESTI ROOTSI KOOSSEISUS

HINDAMISJUHE

AJALOO-OLÜMPIAAD
TALLINNA KOOLIVOOR
VIII klass
22. jaanuar 2020

NB! Esitatud on eeldatavad vastused. Hinnatakse täispunktidega!!!
Avatud vastusega küsimuste puhul lähtuda õpilase loogikast.

ROOTSI RIIK 16.–17. SAJANDIL.

1. Selgita, miks on 6. juuni Rootsi rahvuspüha. 1p/___
6. juunil 1523 valiti Gustav I (Vasa) Rootsi kuningaks.
Lagerqvist, Lars O. Rootsi ajalugu. Tallinn: Avenarius, 2001, lk 42.
2. Mis otsus võeti vastu 1593. aastal nn Uppsala koosolekul Rootsi riigiusu küsimuses? 1p/___
Rootsi riigusk on protestantlik-luterlik / kalvinism mõisteti hukka
Punkt anda, kui on ära mainitud sõna luterlik või et kalvinism mõisteti hukka.
Lagerqvist, Lars O. Rootsi ajalugu. Tallinn: Avenarius, 2001, lk 52.
3. Nimeta kolm tegurit, mida pidas riigikantsler Axel Oxenstierna oluliseks Rootsi riigiaparaadi ülesehitamisel. 3p/___
Parem haridus / paremad relvad / paremad teed / parem postiühendus / parem maksusüsteem / paremad sõdurid / paremad linnad / parem võimujaotus / rahvastikuregister.
Arnover, Tõnis. Rootsi hiilguses ja varjus. Tallinn: Eesti Raamat, 2018, lk 55.
4. Nimeta kaks muutust, mis viidi Rootsi relvastuses sisse 1617. aasta sõjaväereformi käigus. 2p/___
Musketi kaalu vähendati 5 kiloni / tehti kergemad kahurid (500 kilolt 150-le, mille kuulid kaalusid 1,5 kilo) / padrunitüübid standardiseeriti.
Arnover, Tõnis. Rootsi hiilguses ja varjus. Tallinn: Eesti Raamat, 2018, lk 56.
5. Kus asusid Rootsi 17. sajandil rajatud kolooniad? Nimeta manner ja koloonia. 2p/___
(Kõik õiged: 2p; 2–3 õiget: 1p)
Aafrikas Cabo Corso (lugeda õigeks ka Ghana/Cape coast või Kullarannik ehk Gold coast)
Põhja-Ameerikas Delawares Uus-Rootsi koloonia.
Lagerqvist, Lars O. Rootsi ajalugu. Tallinn: Avenarius, 2001, lk 69.
6. Mis klassidesse jagunes aadel Gustav II Adolphi valitsemise ajal? Nimeta klass ja kes sinna kuulusid. 3p/___
(5–6 õiget: 3p; 3–4 õiget: 2p; 1–2 õiget: 1p)

Klass	Kes sinna kuulusid
härrasklass	krahvid ja parunid
rüütliklass	riiginõunike järeltulijad
svenneklass	ülejäanud

Lagerqvist, Lars O. Rootsi ajalugu. Tallinn: Avenarius, 2001, lk 59.

7. Nimeta kaks tõendust, mille sai aadliseisusesse tõstetu kuningalt. 1p/___

aadlitunnistus; vapp

Punkt anda, kui on nimetatud mõlemad. Vastuseks ei piisa, kui on kirjutatud vaid tunnistus.

Lagerqvist, Lars O. Rootsi ajalugu. Tallinn: Avenarius, 2001, lk 59.

8. Keda Rootsi valitsejatest on iseloomustatud? 6p/___

Nimi
Erik XIV Lagerqvist, lk 45-47.
Gustav Eriksson (Gustav I; Gustav Vasa) Lagerqvist, lk 41-42.
Johan III Lagerqvist, lk 51.
Kristiina Lagerqvist, lk 67-68. Piirimäe, Pärtel; Seppel, Marten; Andresen, Andres. Eesti ajaloo õpik gümnaasiumile. II osa, Rootsi ajast 1905. aastani. Tallinn: Avita, 2017, lk 6.
Karl XII Lagerqvist, lk 80.
Karl XI Lagerqvist, lk 75-76. http://www.estonica.org/et/Ajalugu/1558-1710_Rootsi_aeg/Eesti_absolutistliku_kuninga_Karl_XI_valitsusajal_Suur_m%C3%B5isate_reduktsoon/ (01.12.2019)

ROOTSI KOLMEKÜMNEAASTASES SÕJAS.

9. Täida lüngad. 5p/___

Kui Gustav II Adolf 1630. aasta juunis oma väega Saksamaa rannikule jõudis, ei oodanud teda seal õieti keegi, sest ükski vürst ei olnud nõus temaga **Saksa-Rooma keisri / Katoliikliku Liiga / Ferdinand II** vastast liidulepingut sõlmima. Ainus liitlane oli **Magdeburgi linn**, millele rootslased lubasid ohu korral appi minna. Samal ajal pakkus **Prantsusmaa** uuesti oma abi, mis ka 300 000 liivri näol vastu võeti. Üks otsustavamaid lahinguid toimus **Breitenfeldi** küla juures, mille võitsid **Gustav II Adolphi väed / Rootsi / protestandid**.

Arnover, Tõnis. Rootsi hiilguses ja varjus. Tallinn: Eesti Raamat, 2018, lk 59-60.

10. Kuidas nimetati Soome kergeratsaväelasi Kolmekümneaastases sõjas? Millest see nimetus tulenes? 2p/___

Nimetus: **Hakkapeliidid**

Päritolu: **Sõjahüüd „Hakkaa päälle“ (Lööme puruks)**

Arnover, Tõnis. Rootsi hiilguses ja varjus. Tallinn: Eesti Raamat, 2018, lk 63.

11. Nimeta riigitegelased, kes panid 1638. aastal aluse luterliku Rootsi ja katoliikliku Prantsusmaa vahelisele liidule. Märgi nende nimi ja amet. (Kõik õiged: 2p; 2–3 õiget: 1p) 2p/___

Nimi: **Oxienskierna**

Amet: **Rootsi riigikantsler**

Nimi: **Richelieu**

Amet: **Prantsusmaa kardinal**

Perekonnanimed peavad olema õigesti kirjutatud.

Lagerqvist, Lars O. Rootsi ajalugu. Tallinn: Avenarius, 2001, lk 66.

EESTI ALA ROOTSI KOOSSEISUS.

12. Eesti alade üleminek Rootsi valdusesse 16.–17. sajandil. Täida lahtrid tabelis. 3p/___
(6 õiget: 3p.; 4–5 õiget: 2p.; 3 õiget: 1p)

riik	aasta	leping	valdus
Poola	1629	Altmargi/Altmarki	Mandri-Eesti / kogu Liivimaa / Lõuna-Eesti ja Põhja-Läti alad
Taani	1645	Brömsebrö	Saaremaa

Piirimäe, Pärtel; Seppel, Marten; Andresen, Andres. Eesti ajaloo õpik gümnaasiumile. II osa, Rootsi ajast 1905. aastani. Tallinn: Avita, 2017, lk 6.

Piirimäe, Pärtel. Ajaloo õpik 8. klassile. Uusaeg, I osa. Tallinn: Avita, 2014, lk 78-79.

<http://arhiiv.err.ee/vaata/vanad-ajad-rootsi-aeg> (alates 3. minutist)

13. Too välja üks põhjus, miks oli Rootsi riigivõimu suhtumine Eestimaa aadlisse soosivam kui Liivimaa aadelkonda. 1p/___

Liivimaa oli Poolalt võetud relvaga. Eestimaa aadel andis end vabatahtlikult Rootsi võimu alla.

Sisult õige vastus annab punkti.

Piirimäe, Pärtel; Seppel, Marten; Andresen, Andres. Eesti ajaloo õpik gümnaasiumile. II osa, Rootsi ajast 1905. aastani. Tallinn: Avita, 2017, lk 8.

14. Millega on Rootsi ja Eesti ajalukku läinud järgmised isikud? 2p/___

Pontus De la Gardie: **Tema juhtimisel vallutati Eestimaa venelastelt 1581 tagasi / juhtis edukalt Rootsi vägesid Narva/Rakvere/Ivangorodi lahingus / 1583 Pljussa rahu sõlmimine.**

Magnus De la Gardie: **Mõisate majandamine, maavaldused Eestis jne / Karl XI eestkostevalitsuse juht**

Sisult õige vastus annab punkti.

Piirimäe, Pärtel; Seppel, Marten; Andresen, Andres. Eesti ajaloo õpik gümnaasiumile. II osa, Rootsi ajast 1905. aastani. Tallinn: Avita, 2017, lk 16.

<http://arhiiv.err.ee/vaata/vanad-ajad-rootsi-aeg> (alates 2. minutist)

15. Kirjuta tabelisse, mis sündmused põhjustasid Eesti alal rahvaarvu muutusi. 5p/___

Rahvaarv	Sündmused
1550: u 250 000 – 300 000 1629: u 120 000	1) Liivi sõda 2) näljahäda 3) Rootsi-Poola sõda
1695: u 350 000 – 400 000 1698: u 330 000	1) Suur nälg/näljahäda
1700–1711: u 170 000	1) Põhjasõda 2) katk

Punkti ei saa, kui vastuseks on kirjutatud ainult sõda.

Piirimäe, Pärtel. Ajaloo õpik 8. klassile. Uusaeg, I osa. Tallinn: Avita, 2014, lk 86.

http://www.estonica.org/et/Ajalugu/1558-1710_Rootsi_aeg/Rahvastik/ (01.12.2019)

16. Nimeta kolm suurimat rahvusgruppi, mis rändasid Eestisse 17. sajandil. 1p/___

Venelased, soomlased, lätlased

Punkt anda, kui kõik kolm on nimetatud.

Piirimäe, Pärtel. Ajaloo õpik 8. klassile. Uusaeg, I osa. Tallinn: Avita, 2014, lk 86.

http://www.estonica.org/et/Ajalugu/1558-1710_Rootsi_aeg/Rahvastik/ (01.12.2019)

17. Tõmba joon alla õigele vastusevariandile. 4p/___

- 1) 17. sajandil tabas Rakveret, Paidet, Viljandit ja Valgat sarnane olukord:

nad kõik läänistati eraisikule / nende raehärradeks said rootslased / neisse rajati kutselised teatrid.

- 2) Tallinn oli 17. sajandil Rootsi riigis suuruselt **kolmas** / viies / kümnes linn.

- 3) 17. sajandi lõpul lõpetas Tallinnas tegutsemise peamiselt eestlastest ametmehi koondanud gild – **Oleviste** / Niguliste / Kanuti gild.
- 4) Eesti esimene klaasikoda rajati Põltsamaale / Rāpinasse / **Hiiumaale**.
Piirimäe, Pärtel; Seppel, Marten; Andresen, Andres. Eesti ajaloo õpik gümnaasiumile. II osa, Rootsi ajast 1905. aastani. Tallinn: Avita, 2017, lk 24-29.
Piirimäe, Pärtel. Ajaloo õpik 8. klassile. Uusaeg, I osa. Tallinn: Avita, 2014, lk 94.
http://www.estonica.org/et/Ajalugu/1558-1710_Rootsi_aeg/Linnad/ (01.12.2019)
http://www.estonica.org/et/Ajalugu/1558-1710_Rootsi_aeg/Kaubandus_ja_t%C3%B6%C3%B6stus/ (01.12.2019)

18. Pärast Liivi sõda jäi linnaõigus alles neljale linnale. Mis tänaseni säilinud Rootsi-aegsed ehitised on pildidel? Kirjuta tabelisse pildi alla linn ja ehitis. 6p/___

Tallinn	Narva	Pärnu
bastion / Harjumägi	raekoda	Tallinna värav / vallivärav

Piirimäe, Pärtel; Seppel, Marten; Andresen, Andres. Eesti ajaloo õpik gümnaasiumile. II osa, Rootsi ajast 1905. aastani. Tallinn: Avita, 2017, lk 24-27.

http://www.estonica.org/et/Ajalugu/1558-1710_Rootsi_aeg/Linnad/ (01.12.2019)

<http://arhiiv.err.ee/vaata/vanad-ajad-rootsi-aeg> (alates 19. minutist)

19. Märgi aastaarvu järele, mis haridusasutus avati Eesti territooriumil Rootsi ajal. 4p/___
- 1630 **Tartu (Akadeemiline) Gümnaasium**
1631 **Tallinna (Akadeemiline) Gümnaasium**
1632 **Tartu ülikool**
1684 **Forseliuse seminar**

Piirimäe, Pärtel; Seppel, Marten; Andresen, Andres. Eesti ajaloo õpik gümnaasiumile. II osa, Rootsi ajast 1905. aastani. Tallinn: Avita, 2017, lk 38.

Piirimäe, Pärtel. Ajaloo õpik 8. klassile. Uusaeg, I osa. Tallinn: Avita, 2014, lk 98.

[http://www.estonica.org/et/Ajalugu/1558-](http://www.estonica.org/et/Ajalugu/1558-1710_Rootsi_aeg/Elitaarne_haridus_ja_k%C3%B5rgkultuur/)

[1710_Rootsi_aeg/Elitaarne_haridus_ja_k%C3%B5rgkultuur/](http://www.estonica.org/et/Ajalugu/1558-1710_Rootsi_aeg/Elitaarne_haridus_ja_k%C3%B5rgkultuur/) (01.12.2019)

20. Mis keeles toimus õppetöö Tartu Ülikoolis Rootsi ajal? **Ladina keeles** 1p/___
- Piirimäe, Pärtel. Ajaloo õpik 8. klassile. Uusaeg, I osa. Tallinn: Avita, 2014, lk 98.

21. Nimeta teaduskonnad, mis tol ajal Tartu ülikoolis tegutsesid. (*Kõik õiged: 2p; kolm õiget: 1p*) 2p/___

filosoofiateaduskond / õigusteaduskond / usuteaduskond / arstiteaduskond

Piirimäe, Pärtel. Ajaloo õpik 8. klassile. Uusaeg, I osa. Tallinn: Avita, 2014, lk 98.

[http://www.estonica.org/et/Ajalugu/1558-](http://www.estonica.org/et/Ajalugu/1558-1710_Rootsi_aeg/Elitaarne_haridus_ja_k%C3%B5rgkultuur/)

[1710_Rootsi_aeg/Elitaarne_haridus_ja_k%C3%B5rgkultuur/](http://www.estonica.org/et/Ajalugu/1558-1710_Rootsi_aeg/Elitaarne_haridus_ja_k%C3%B5rgkultuur/) (01.12.2019)

22. Tartu ülikool sai avamise järele oma nime tollase Rootsi kuninga järgi. Kuidas oli ülikooli nimi? 1p/___
- Academia Gustaviana**

Punkti saab, kui nimi on õigesti kirjutatud.

Piirimäe, Pärtel; Seppel, Marten; Andresen, Andres. Eesti ajaloo õpik gümnaasiumile. II osa, Rootsi ajast 1905. aastani. Tallinn: Avita, 2017, lk 38.

Piirimäe, Pärtel. Ajaloo õpik 8. klassile. Uusaeg, I osa. Tallinn: Avita, 2014, lk 99.

[http://www.estonica.org/et/Ajalugu/1558-](http://www.estonica.org/et/Ajalugu/1558-1710_Rootsi_aeg/Elitaarne_haridus_ja_k%C3%B5rgkultuur/)

[1710_Rootsi_aeg/Elitaarne_haridus_ja_k%C3%B5rgkultuur/](http://www.estonica.org/et/Ajalugu/1558-1710_Rootsi_aeg/Elitaarne_haridus_ja_k%C3%B5rgkultuur/)

23. Kuidas on Eesti kultuuriloo seotud järgmised isikud? Too üks näide tema tegevusest. 2p/___
- Adrian Virginius: **eesti kirjakeele arendaja, viis lõpule isa Andrese Uue Testamendi tõlke // üks olulisimaid eesti kirjakeele arendajaid // eestikeelse kirikukirjanduse tõlkimine**

Bengt Gottfried Forselius: **kõstrite ja koolmeistrite seminari rajaja 1684 // eestikeelse aabitsa väljaandja/talurahvakoolile alusepanija // talurahvahariduse edendaja // kirjaviisi uuendaja**

Piirimäe, Pärtel; Seppel, Marten; Andresen, Andres. Eesti ajaloo õpik gümnaasiumile. II osa, Rootsi ajast 1905. aastani. Tallinn: Avita, 2017, lk 36, 40-41.

Piirimäe, Pärtel. Ajaloo õpik 8. klassile. Uusaeg, I osa. Tallinn: Avita, 2014, lk 98.